

Rapport

Socialtjänstförvaltningen

2004-06-08

KANSLIÄVDELNINGEN

Anna Mattsson 08-508 25 014

Mats Floderus 08-508 25 026

INDIVIDORIENTERADE VERKSAMHETER

Gunnar Fors 08-508 25 611

Strategiska hemlöshetsfrågor

Lägesrapport 2004-06-08

DAGVERKSAMHETER	3
Dagsläget	3
Rapport från arbetsseminarium med dagverksamheter för hemlösa	4
Öppen dagverksamhet i samarbete med någon organisation	6
Kostnadsberäkning- egen regi	7
Kostnadsberäkning- upphandlad verksamhet	7
Förvaltningens synpunkter	7
 FLEXIBEL FÄLTFÖRLAGD BISTÅNDSBEDÖMNING.....	 9
 BOENDE FÖR VÅLDSAMMA HEMLÖSA	 9
Bakgrund	9
Kartläggning	10
Säkerhetsrisk	10
Tidvis fungerande	10
Psykiatri	11
Permanent lösningar	11
Rapport från Stockholms läns landsting	11
Förvaltningens synpunkter	13
 RAPPORT FRÅN SEMINARIUM FRÅN LÅGTRÖSKELBOENDE	 14
Bakgrund	15
Sammanfattande beskrivning av seminariet	15
 PERMANENTA BOSTÄDER OCH SKEVE HUS	 16
Bakgrund	16
Lägesrapport	17
Områden	17
Målgrupp- Skeve Hus	17
Målgrupp - lågtröskelboende	18
Andra alternativ till utbyggnad	18
 UTREDNING AV SAMFINANSIERING AV VÅRDPLATSER (STAD OCH LANDSTING) FÖR VISSA HEMLÖSA.	 19
Bakgrund	19

Dagverksamheter

Socialtjänstnämnden beslöt vid sammanträdet i januari 2004 att för beredning överlämna en skrivelse till förvaltningen från Margareta Olofsson (v), Monika Lindh (s) och Christer Ögren (mp) om dagverksamheter för de hemlösa.

Margareta Olofsson (v) m.fl skriver att staden har det yttersta ansvaret för verksamheter för utsatta grupper. Budgeten för dagverksamheter är sedan tidigare fördelad bl.a som bidrag till olika organisationer. Ingen dagverksamhet bedrivs i egen regi utan staden är helt beroende av att frivilligorganisationerna sköter verksamheterna. Margareta Olofsson (v) m.fl menar att detta försätter både staden och frivilligorganisationerna i (för) svåra överväganden och försvårar för organisationerna att planera sin verksamhet.

Med utgångspunkt från detta ser Margareta Olofsson (v) m.fl att det kan finnas anledning för staden att själv tillsammans med någon organisation driva en dagverksamhet.

Förvaltningen föreslås få i uppdrag att:

1. Beräkna kostnaden för dagverksamhet i egen regi
2. Titta närmare på möjligheten och kostnaden för en upphandling av dagverksamhet.
3. Se över möjligheten att tillsammans med en eller flera organisationer driva dagverksamhet samt beräkna kostnaderna för detta.

Dagsläget

I Stockholm stad finns för närvarande sex större dagverksamheter för hemlösa. Socialtjänstnämnden ger genom organisations och föreningsutskottet ett ekonomiskt bidrag på ca: 5 miljoner kronor till fem av dessa verksamheter, Ny Gemenskap, Convictus, Stadsmissionsgården, Klaragården samt Frälsningsarmén på Långholmsgatan. Den sjätte dagverksamheten som är storleksmässigt jämförbar med de fem övriga är Karismas dagcenter. Karismas dagcenter erhåller dock inte bidrag från Socialtjänstnämnden.

På samtliga verksamheter erbjuds hemlösa någon form av mat samt dusch och sovmöjligheter. En dagverksamhet är öppen enbart för kvinnor (Klaragården) medan de andra har öppet för både kvinnor och män. Flera av dagverksamheterna har mellan 100-150 besökare per dag. En del hemlösa besöker mer än en dagverksamhet per dag vilket betyder att de kan räknas på två olika ställen samma dag. Eftersom inga ”intag” görs på någon av verksamheterna är det inte möjligt att veta om alla som kommer till verksamheterna är hemlösa. En del av de personer som besöker dagverksamheter är personer med egen bostad men som tidigare varit hemlösa, psykiskt funktionshindrade som söker gemenskap eller helt enkelt inte orkar

vara ensamma. I perioder besöker också många flyktingar och asylsökande verksamheterna.

Representanterna från dagverksamheterna har i flera år beskrivit en svår arbetssituation. Besökarantalet har ökat och många gäster har både missbruksproblem och psykiska problem. I och med det ökade antalet gäster är det svårt för personalen att arbeta med det individuella mötet, vilket är en av målsättningarna för alla dagverksamheter. Att knyta personliga band med gästerna för att lägga grunden för positiva förändringar är dagverksamheternas ambition. Genom att möta den hemlösas basala och omedelbara behov som att få mat, sova, tvätta sig och någon att prata med byggs det förtroendefulla relationer. Relationerna som ger möjlighet att slussa gästen vidare till socialtjänstens mer varaktiga hjälpinsatser. I dag upplever man det många gånger som svårt att hinna med att skapa bärande relationer med de hemlösa.

Ett arbetsseminarium för de fem dagverksamheter som får ekonomiskt bidrag av socialtjänstnämnden arrangerades av förvaltningen den 15:de mars 2004. Syftet med seminariet var att skaffa sig mera kunskap om de problem som frivilligorganisationerna beskriver och att kunna hitta bättre samverkansformer, både mellan de olika dagverksamheterna och mellan dagverksamheterna och de operativa och administrativa enheterna på förvaltningen.

Rapport från arbetsseminarium med dagverksamheter för hemlösa.

I seminariet deltog 16 personer från Convictus Bryggan, Frälsningsarméns sociala center, Ny Gemenskap samt Stadsmissionens dagverksamheter Klargården (enbart för kvinnor) och Stadsmissionsgården.

Innan seminariet hade verksamheterna besvarat ett antal frågor om sin egen verksamhet samt vilken uppfattning de har om de övrigas positiva och negativa sidor. Vidare ombads verksamheterna att beskriva sin policy när det exempelvis gäller vilka som kan nekas inträde till verksamheten, vad som inte är tillåtet och vilka kontakter de har med socialtjänsten och landstinget. Slutligen skulle var och en ange vad de hade att erbjuda sina besökare t.ex. beträffande hygien- och matmöjligheter, kläddutdelning och social rådgivning.

Den första uppgiften för dagen var att föreningarna var för sig skulle reflektera över vad andra skrivit om den egna verksamheten och formulera frågor att ställa till de övriga. Detta var grunden för dagens övriga arbetsuppgifter, som fortsatte i två tvärgupper, där alla verksamheter hade med minst en företrädare. Efter ett första grupparbete avlivades en del myter och vandringsrägner. Det kom fram att kunskapen om varandra i många avseenden var ofullständig.

Nästa uppgift var att diskutera varför dagöppetverksamheter för hemlösa är viktiga för Stockholms hemlösa och vad för – och nackdelarna är med att de drivs av frivilligorganisationer. De synpunkter som kom fram var sammanfattningsvis:

- Verksamheterna uppfyller **basala behov** hos besökarna t.ex. tillgång till mat, kläder, värme och sömn.
- Besökarna blir sedda, respekterade och bemötta för vilka de är och verksamheterna fungerar som en bro till samhället.
- Många hemlösa vill/klarar inte av kontakten med socialtjänsten, men behöver ändå ett ställe att vara på och uppmuntras till positiva förändringar i missbrukssituationer.
- Frivilligorganisationen kan vara mer partisk för klienten och är mindre ”farliga” än myndigheter. Det nämns också att detta kan innebära en risk möjliggörande.
- Kommunerna behöver själva inte ta fullt ansvar vilket gör det lättare för dem att lägga över det mesta på frivilligorganisationerna.

Nästa fråga var ”Vilket stöd anser ni att dagöppetverksamheterna behöver från staden? Och tycker ni att staden svarar upp mot era behov?”

Bättre samarbete med socialtjänstens uppsökare efterfrågas.

Dagverksamheterna vill att socialtjänsten tar till vara organisationens kännedom och kunskap om gästerna. Därigenom kan enligt deltagarna socialtjänsten få ett bättre underlag för vårdinsatser.

Andra synpunkter var att socialtjänsten kan vara svår att få kontakt med och att utbudet för de hemlösa är inte alltid anpassat efter deras behov. Vissa regelverk när det gäller en del boendeformer är för rigida. Daglig sysselsättning för psykiskt sjuka efterfrågas. Vidare ansåg deltagarna att dagverksamheterna behöver en bättre ekonomi t.ex. genom höjda bidragsnivåer.

Ett annat område som belystes var frågan om det fanns några olikheter i policyfrågor och vilket behov av samsyn som är önskvärd. En gemensam grundsyn är viljan att tillfredställa besökarnas basbehov.

När det gäller vilka som kan släppas in till de olika verksamheterna tillämpades lite olika principer. Deltagarna ansåg inte att det fanns något behov av samsyn eftersom de har lite olika profilering kring målgruppen. På Stadsmissionsgården släpps personer under 20 år inte in, Klaragården tillämpar 18 års gräns liksom Frälsningsarmén. Andra olikheter är skilda åsikter om gästerna ska tillåtas sova på golvet inom lokalen.

I de viktigaste principiella frågor finns en gemensam plattform, som innebär att det inte är tillåtet med handel med droger och stöldgods eller bruk av alkohol eller droger, (däremot accepteras att gästerna är drogpåverkade). Ej heller accepteras hot eller våld eftersom frågan om säkerhet för personal och

besökare är viktig. En god arbetsmiljö måste upprätthållas för att anställda och volontärer ska orka fortsätta arbeta med ”den utsatta människan”.

På seminariet bestämdes också en delvis annan mötesordning, som innebär att de stora dagverksamheterna i fortsättningen ska träffas för sig själva innan de stora dagöppet mötet som hålls ungefär en gång per månad. Var och en utser också en kontaktperson som ska hålla kontakt med övriga organisationer när det gäller informationsutbyte om den löpande verksamheten.

En fråga som diskuterades men ej löstes var hur dubbelarbete för samma gäst skulle kunna undvikas. Utvärderingen visade att deltagarna var mycket nöjda med dagen. En genomgående åsikt var att dagen borde följas upp.

Öppen dagverksamhet i samarbete med någon organisation

I skrivelsen från Margareta Olofsson (v) m. fl. får förvaltningen i uppdrag att pröva om det finns anledning för staden själv att tillsammans med någon organisation driva en dagverksamhet för hemlösa. En verksamhet som bygger på detta koncept har nyligen öppnats i Högdalen.

Dagverksamheten invigdes den 1 april 2004 och bygger på samarbete mellan staden genom Vantörs stadsdelsförvaltning, Convictus, Högdalskyrkan inom Missionsförbundet och Vantörs kyrka i Vantörs församling.

Upplägget på detta projekt är att Convictus ansvarar för att bedriva verksamheten, men i nära samarbete med stadsdelsförvaltningen, Högdalskyrkan och Vantörs kyrka. Ett samarbetsavtal har upprättats för detta ändamål. Stadsdelsförvaltningen ansvarar för lokalen, vilken finns inom Högdalskyrkans fastighet. Denna lokal har renoverats inför öppnandet och hyrs av förvaltningen, för att sedan nyttjas av Convictus för detta ändamål. Hyran för lokalen bekostas med medel för hela projektet.

Den dagliga verksamheten bedrivs enligt Convictus arbetsmetoder, där fokus ligger på bemötande, personligt kontakt och en hög ambition att möjliggöra positiva förbättringar för dem som besöker dagverksamheten. Syftet är att projektet i Vantör ska leda till en verksamhet som liknar Convictus Bryggan i Stockholms innerstad.

För Vantörs stadsdelsförvaltning är syftet också bl a att skapa nya samarbetsformer omkring de aktuella målgrupperna, med bättre möjligheter att få kontakt, att kunna erbjuda omvårdnad, förebygga vräkningar, kunna lotsa till andra samhällsinstitutioner etc.

För att bedriva det här arbetet utgör tre heltidstjänster personalgrunden. Convictus är arbetsgivare för dessa personer. Utöver dessa tjänster kommer volontärer att arbeta inom verksamheten, ett arbets sätt som Convictus redan tillämpar inom Bryggan. Volontärerna kan ha mycket skiftande arbetsuppgifter, men utgör ett viktigt komplement i arbetet.

Projektet finansieras med medel från centrala medelsreserven i form av ett verksamhetsbidrag från Vantörs stadsdelsförvaltning, på 1,5 mkr till Convictus för 2004

Kostnadsberäkning- egen regi

En ungefärlig kostnadsberäkning har gjorts till minst 4 mkr/år för dagverksamhet i egen regi. Med hänsyn tagen till att volontärer inte används i socialtjänstens arbete behövs det flera anställda än i de dagverksamheter som drivs av frivilligorganisationer. För en dagverksamhet i egen regi i centrala Stockholm med liknande utbud och öppettider (vardagar) och antal besökare som frivilligverksamheterna har idag skulle det uppskattningsvis krävas minst 6 heltidsanställda. För att arbetet skulle präglas av socialtjänstens krav på professionellt bemötande och möjlighet till kontinuitet och uppföljning bör de anställda vara socionomer eller ha annan likvärdig utbildning.

Lönekostnader	2,4 mkr
Hyra	0,6 mkr
Luncher	0,5 mkr
Drift, kläder, övrigt	0,5 mkr

Summa: 4 mkr

Kostnadsberäkning- upphandlad verksamhet

För att göra en upphandling måste en planmässig genomgång ske där verksamheten, efter en systematisk verksamhetsanalys, upphandlas i enlighet med reglerna i lagen om offentlig upphandling. För att utarbeta en kravspecifikation (en utförlig beskrivning av vad tjänsten ska innehålla, hur den utformas och vad den tillför) krävs en grundlig analys och beskrivning av innehållet som sedan ska ligga till grund för värderingen av anbuden. De basala behov (sova, mat, personlig hygien) som tillfredsställs på dagverksamheterna är inte svår att specificera och utvärdera i ett anbudsförfarande. Däremot kan det relationsbyggande och länkande arbetet vara svårare att värdera. Kostnaden för en upphandlad verksamhet uppskattas till ca: 4 mkr alltså ungefär samma kostnad som för dagverksamhet i egen regi. Den administrativa kostnaden för själva upphandlingsförandet tillkommer dock.

Förvaltningens synpunkter

För att kunna hjälpa och stödja de hemlösa i Stockholm på bästa sätt anser förvaltningen att uppdelningen mellan frivilligorganisationer och socialtjänstens hjälpinsatser ska utgå från att man arbetar med den uppgift som man är mest lämpade för, och som också innebär det bästa tillvaratagandet av resurser.

Det arbete som utförs av frivilligorganisationernas dagverksamheterna med ekonomiskt stöd från socialtjänstnämnden har sin utgångspunkt i 3 kap.3 § och 7 § socialtjänstlagen (Sol). I kommentarerna till 3 § skrivs det att samarbetet mellan frivilliga organisationer och samhället ytterligare bör utvecklas.

Frivilligorganisationernas arbete med hemlösa är nämnt som exempel på det utomordentliga arbetet som görs av frivilligorganisationerna.

Det påpekas dock att kommunerna inte får stjälpas över ansvaret för utsatta människor på frivilligorganisationerna. Ett resonemang förs omkring balansgången mellan villkor på frivillighetsorganisationernas kvalitetsuppföljning och måluppfyllelse och hur dessa villkor också kan inkräkta på organisationernas integritet, initiativförmåga och självbestämmande. Bidragsgivare kan däremot stötta organisationerna i att formulera mål och utvärdera resultatet av sitt arbete. Ett sådant utvecklingsamarbete kan vara till nytta för båda parter, utveckla ansvarsfördelning och framför allt komma de berörda människorna till del. Ett intressant påpekande är att resurserna måste användas så att de både tar tillvara människors vilja att göra en frivillig insats och kommer de behövande människorna till del.

I 3 kap 7§ åläggs socialtjänstnämnden att arbeta för att förebygga och motverka missbruk (79% av de hemlösa i Stockholm har missbruksproblem) och sprida kunskap om de hjälpmöjligheter som finns. Dagverksamheternas öppna och kravlösa karaktär ger frivilligorganisationerna en unik chans dels att hjälpa enskilda människor som inte begärt bistånd från socialtjänstnämnden, dels att hjälpa socialtjänstnämnden i att leva upp till socialtjänstlagens intentioner om uppsökande arbete för att sprida kunskap om de hjälpmöjligheter som finns.

Convictus beskriver sitt arbete med dagverksamheter för hemlösa som en öppen lågröskelverksamhet som baserar sitt arbete på medmännisklighet. Där mötet människa mot människa är centralare än att hela tiden se en gäst som missbrukare, kriminell eller psykiskt sjuk. En öppen personlig kontakt kan ofta vara början till att hemlösa lyfter sig ur sin hemlöshet.

(<http://www.convictus.org>)

Utöver det goda arbetet som utförs på dagverksamheterna tillvaratas också människors vilja att göra en frivillig insats för hemlösa genom volontärarbete. Detta skulle inte kunna tillvaratas på samma sätt om dagverksamheterna drevs i egen regi eller var upphandlade.

Förvaltningen anser däremot att det kan finnas anledning för staden att tillsammans med organisationer driva dagverksamhet. Staden bör dock representeras av stadsdelarna i det fallet. I Stockholm stad finns i dagsläget sex större dagverksamheter för hemlösa. Socialtjänstnämnden ger genom organisations och föreningsutskottet ett ekonomiskt bidrag på ca: 5 miljoner kronor till fem av dessa verksamheter, Ny Gemenskap, Convictus, Stadsmissionsgården, Klaragården samt Frälsningsarmén på Långholmsgatan. Existerande dagverksamheter i centrala Stockholm har länge efterlyst mindre enheter belägna utanför centrum. Vantörs stadsdelsförvaltnings initiativ till dagverksamhet i samverkan med Convictus och kyrkan i Högdalen är ett första steg i den riktningen. Ambitionen hos alla samarbetspartner i Vantör är att

driftformen och samarbetet ska utvecklas och kunna tjäna som modell för andra stadsdelar i arbetet med hemlösa i dagverksamheter.

Förvaltningen anser dock att samarbetet mellan dagverksamheterna som nämnden ger bidrag till och socialtjänstförvaltningen måste stärkas och utvecklas, både på den administrativa och operativa nivån. Arbetsseminariet i mars som redovisats tidigare i rapporten är ett exempel på ett första steg i den riktningen. En uppföljning på seminariet kommer att arrangeras till hösten.

Dagverksamheterna efterlyser mer kontakt med socialtjänsten. En naturlig kontaktyta till socialtjänstnämndens operativa verksamhet är socialtjänstens uppsökarenhet. I den översyn som pågår av uppsökarenheten har detta uppmärksamrats.

Flexibel fältförlagd biståndsbedömning

I mars 2003 fick förvaltningen i uppdrag att undersöka förutsättningarna för en flexibel fältförlagd biståndsbedömning. Olika förslag har diskuterats och ett försök med en förstärkning av uppsökarnas insatser prövades under våren 2003. Under hösten 2003 var anställda från uppsökarenheten och Enheten för Hemlösa utlånade till socialjouren för att göra en specialstudie av förutsättningarna för en flexibel, fältförlagd biståndsbedömning. Deras slutsatser samt erfarenheter från härbärgen och Socialjouren har utmynnat i ett försök med flexibel, fältförlagd biståndsbedömning, för hemlösa som söker akut logi på stadens härbärgen.

Försöket har startat i projektform och kommer att pågå fram till 2004-09-15. Projektet är ett led i utredningsarbetet att vidareutveckla och förbättra Tak-över-huvudet garantin. Utöver detta kommer projektet att pröva möjligheterna till bättre samordning och uppföljning och ett metodutvecklingsarbete påbörjas för att bättre kunna stödja och hjälpa hemlösa med akut behov av logi. Även andra akuta behov (psykiatrisk vård, avgiftning, eller somatisk vård) hos hemlösa på härbärgen kommer snabbare att fångas upp med de möjligheter till överblick som projektet har genom sin hemvist på socialjouren.

Förvaltningen återkommer med rapport och alternativa förslag till åtgärder till nämndens sammanträde i september.

Boende för våldsamma hemlösa

Bakgrund

Enligt socialtjänstnämndens budget 2003 ska ett boende inrättas för den lilla grupp våldsamma hemlösa som av olika orsaker är svårplacerade. En första kartläggning av gruppen har gjorts med hjälp av personal från härbärgen, uppsökarenheten och socialjouren.

Kartläggning

Inventeringen som gjordes i mars 2003 bygger på erfarenheter hos socialtjänstens och frivilligorganisationernas personal. Antalet personer som finns med i inventeringen är inte statistiskt. Gruppen kan ha ökat eller minskat sedan mars 2003. Många av personerna i kartläggningen har dock varit kända av personalen under en längre tid.

Omkring 50 kända personer bedöms av personalen som våldsbenägna. Av dem är 38 män och 12 kvinnor. De allra flesta personer är väl kända både på härbärgen, dagverksamheter, av uppsökarna, enheten för hemlösa och socialjouren. Av dessa tillhör 4 personer andra kommuner men vistas ofta i Stockholms stad framförallt på frivilligorganisationernas öppna dagverksamheterna. Personalens bedömer att ungefär 30 (22 män och 7 kvinnor), inte är våldsbenägna om de tar föreskriven medicin och lever under stabilare förhållanden där drogmissbruket klingar av något. Om medicineringen upphör och missbruket ökar finns det dock en risk att de faller tillbaka i våldsamt beteende.

Säkerhetsrisk

Enligt personalen finns det ca: 18 personer som bedöms som alltför våldsamma och hotfulla för att ta in i verksamheterna utan att riskera säkerheten för andra klienter och personal. Av dem bedöms 13 personer ha både en psykisk störning/sjukdom och missbruksproblem, 2 personer är allvarligt psykiskt sjuka och 2 personer bedöms ha enbart missbruksproblem. I ungefär hälften av fallen är personen i fråga farlig på grund av ett riskbeteende när det gäller eld. Ett flertal personer har satt eld på filtare och andra inventarier på verksamheterna. Ett stort antal av dessa personer bär också kniv och har hotat personal och andra hemlösa i verksamheterna. Flertalet av de här personerna med allvarlig psykisk problematik vårdas redan periodvis på landstingets slutenvårdsplatser och/eller inom kriminalvården.

Tidvis fungerande

De 30 personer som periodvis fungerar på härbärgen är nästan uteslutande hemlösa med både psykisk sjukdom/störning och missbruksproblem som när de medicinerar eller har en friskare period inte utgör någon säkerhetsrisk för verksamheterna. Härbärgen är en förhållandevis osäker och kaotisk boendeplats där olika hemlösa människor kommer och går, många är drogpåverkade och psykiskt sjuka. På grund av verksamheternas natur kan man möta olika personal varenda kväll. Personer som både är psykiskt sjuka/störda och har missbruksproblem är i behov av motsatsen, ett stadigvarande boende med kontinuitet både i boendet och i kontakter med personal.

De ”lågtröskelboenden” som startats både i förvaltningens och frivilligorganisationernas regi är ett steg i den riktningen. Arbete med att utveckla permanenta boenden med boendestöd pågår inom förvaltningen och

ambitionen är att några ur den här gruppen ska kunna erbjudas den sortens boende.

Psykiatrin

För gruppen på ett mindre antal personer (ca. 18 st) är huvudproblemet en icke fungerande psykiatrisk vård. Att samla dessa personer i ett boende är inte någon lösning på problemet. Boendefrågan är sekundär och gruppens primära behov är kvalificerad psykiatrisk vård. Detta kompliceras av att personerna i fråga ofta har ingen eller väldigt begränsad sjukdomsinsikt. Många i den här gruppen vill inte ha kontakt med psykiatrin, och när bedömningar görs om tvångsvård händer det ofta att vederbörande inte uppfyller de kriterium som krävs för att personen ska kunna tvingas till slutet vård. För att kunna ha ett boende för gruppen allvarligt psykiskt sjuka våldsamma personer med missbruksproblem är tillgången till kvalificerad psykiatrisk kompetens, för risk och säkerhetsbedömningar central. Den kompetensen finns inom landstinget vilket förutsätter att den sortens boenden skapas i nära samverkan mellan kommun och landsting. Överläggningar om samverkan med landstinget förekommer kontinuerligt och har intensifieras i och med den sista tidens våldsamma incidenter. De insatser som gruppen i första hand är i behov av är psykiatrisk vård som kan innebära slutenvård, medicinering och konstant övervakning. Efter de olika våldsamma incidenter som inträffat under 2003 där psykiskt sjuka personer har varit inblandade kommer möjligheterna för vård och behandling att ses över av både landstinget och på nationell nivå. Frågeställningar om avvägningen mellan samhällets skyddsbehov och individens frihet och balansen mellan frivillighet och tvång kommer att diskuteras. Möjligheterna att i större utsträckning tvångsvårda allvarligt psykiskt sjuka personer enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatriskvård kommer med stor sannolikhet att prövas.

Permanent lösningar

För gruppen på ca: 30 personer behövs det okonventionella individuella lösningar som gör det möjligt att stoppa rundgången, instabiliteten och osäkerheten som härbärges och korttidsboende innebär. En del av dessa personer finns på förvaltningens lågtröskelboenden. Vad som fattas den gruppen som sakta börjar få mer kontroll över sitt missbruk och kanske accepterar vård och behandling för sina psykiska besvär är möjlighet att gå vidare till permanent boende. Detta beror delvis på bostadsbristen i Stockholm men också på de föreställningar samhället och socialtjänsten har om när man kan klara av eget boende. För att kunna utveckla möjligheten till självständighet och stabilitet utan att lämna personen utan skyddsnet behövs det permanenta boenden med hög tolerans och möjlighet till socialt stöd. Skeve Hus boendet som redovisas senare i rapporten är ett exempel på utbyggnadsinsatser med den inriktningen.

Rapport från Stockholms läns landsting

En fokus rapport från psykiatrirådet om behandling av personer med komplexa vårdbehov på grund av psykisk störning och missbruk har i dagarna

presenterats för Medicinska programberedningen 5 i Stockholms läns landsting. Rapporten har framställts till sjukvårdsbeställarna för att ge sjukvårdsproducenterna tydligare samverkansuppdrag med sina medaktörer på området. Ett antal sakkunniga, utsedda av Psykiatrirådet har medverkat i framställandet av rapporten. Socialtjänsten har representerats av Eva Holmlin från Vantörs Stadsdelsförvaltning och Christina Höglom, Staben, Socialtjänstförvaltningen. Synpunkter har inhämtats i särskilda möten från chefer inom socialtjänstens missbrukarvård samt från socialtjänstförvaltningens härbärgesgrupp som består av föreståndare för natthärbärgen och dagverksamheter i Stockholms stad.

I rapporten föreslås två vårdorganisatoriska principer, lokala samverkansteam och specialiserade rehabiliteringsteam. Den målgrupp som är i behov av det specialiserade rehabiliteringsteamet överlappar i stort med målgruppen som uppdagades i förvaltningens egen inventering.. Hemlösa personer som i olika grad och i olika tidsperioder bedömts som alltför våldsamma och hotfulla för att ta in i på härbärgen och dagverksamheterna utan att riskera säkerheten för andra klienter och personal.

I landstingets rapport beskrivs den målgrupp där myndigheterna behöver samverka i specialiserade rehabiliteringsteam som psykiskt störda missbrukare med:

- allvarlig lagförd kriminalitet
- svårhanterad hotfullhet/ våld
- vagabonderande livsstil

I rapporten föreslås ”kompetenssamling i form av specialiserade team till vilka även andra myndigheter och organisationer förutom lokal socialtjänst är knutna, t ex frivården och rättspsykiatrisk öppenvård. Dessa team skulle arbeta med klinisk konsultation i konferensform som kompetensstöd för de lokala verksamheterna i deras arbete med särskilt svåra ärenden med kriminalitet och risk för våld. De specialiserade teamen bör även i samverkan med patientens lokala socialtjänst stå för långsiktiga kvalificerade behandlingsinsatser med målet att så småningom återföra patienten till lokalsamhällets rehabiliterande resurser. Fördelen med denna specialiserade vårdform är att man kan samla kompetens från ett flertal myndigheter och vårdgivare för särskilt svårbehandlade patienter. Nackdelen och risken som måste övervakas är att man skapar ytterligare verksamheter som kan riskera att patienter förlorar det lokala rehabiliteringsperspektivet och att ett nytt ”bollande” påbörjas. För att undvika detta måste specialteamen arbeta konsultativt som servicefunktion för de lokala aktörerna men även aktivt arbeta med en bred förankring och genomlysning av sin verksamhet hos de olika vårdgivarna inom socialtjänst, beroendevård och psykiatri. För att både den specialiserade verksamheten och den lokala verksamheten ska ha förutsättningar att fungera väl krävs en lättillgänglig och lämpligen samorganiserad service i form av akutmottagning, psykiatrisk intensivvård, specialiserad utredningsavdelning, avgiftningsplaster inom slutenvård och ”lättillnyktringsplaster”.

Den huvudsakliga organisationen av dessa verksamheter handlar om utnyttjande av befintliga verksamheter eller verksamheter under uppbyggnad, t ex de lokala dubbeldiagnosteam som finns eller håller på att ta form inom SLL. Troligen behöver tillskjutas nya resurser för de specialteam som behöver startas. För de utrednings- och intensivvårdsplatser som krävs är det sannolikt att det både behövs ett visst resurstillskott, men att det också måste ske strukturändringar inom befintlig narkomanvård och behandlande akut- och rättspsykiatrisk slutenvård”

Rapportens förslag stämmer väl överens med förvaltningens slutsatser att dessa förhållandevis få personer behöver kvalificerad vård inom en upprustad och integrerad rättspsykiatri, kriminalvård och beroendevård.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningens bedömning är att en specialutbyggnad av boende för gruppen våldsamma hemlösa inte är aktuell i dagsläget. Vad den här gruppen hemlösa kan komma att behöva efter insatser från det specialiserade rehabiliteringsteamet är permanenta boenden med boendestöd, eller med insatser från det lokala samverkansteamet. Den inriktningen på utbyggnaden av boenden för hemlösa är sedan tidigare fastslagen av Socialtjänstnämnden.

Förvaltningen instämmer dock med det som skrivs i landstingets rapport om att det till de specialiserade teamets disposition måste finnas:

- Akutmottagning med inläggningsmöjlighet beslutad av lokala eller specialiserade team för psykiskt störda missbrukare.
- Slutenvård inklusive psykiatrisk intensivvård (PIVA) för agiterade drogreaktioner med LPT (ev LRV)
- Tillnyktrings-/ sviktplatser för psykiskt störda missbrukare i samarbete med primärkommunal vård.
- Utredningsavdelning som enbart har uppdrag för utredning av patienter som inte kan utredas i öppenvård.

Att gruppen psykiskt störda hemlösa missbrukare med svåra beteendeproblem och kriminalitet idag ofta är hänvisad till härbärgen och dagverksamheter är oacceptabelt. De behov de har blir ofta fragmentariskt handlagda i akutsituationer och de får inga långvariga insatser från psykiatrin, beroendevården eller socialtjänsten. Detta innebär ett stort personligt lidande för den enskilde och gruppen blir också mycket kostsam för samhället.

Enligt en kostnadsberäkning gjord på en fiktiv person med psykisk störning och missbruksproblem uppgår samhällskostnaderna till mellan 600 000 och 1 miljon kronor per person och år. Det högre beloppet gäller i de fall klienten

behöver mer slutenvård och LVM-vård. Detta kallas en ”worst case-beräkning”, vilket betyder att det är en beräkning av kostnaderna för en patient i en vårdkedja som inte fungerar optimalt. De har även räknat ut hur mycket en ”dubbeldiagnospatient” kostar samhället om åtgärderna integreras via ”case managers”. Summan blir då 25-50 % lägre, ca 446 000 kronor per person och år. Kostnaderna är baserade på 1996-2000 år prisuppgifter och inkluderar utgifter från kommun, landsting, rättsväsende, försäkringskassa och arbetsmarknadsverk (Nilsson & Wadeskog, 1999).

Gränsdragningsfrågor inom specialområdena missbruk och socialpsykiatri mellan staden och landstinget, diskuteras för närvarande i centrala arbetsgrupper. Staben på Socialtjänstförvaltningens representerar socialtjänsten i staden. Förvaltningens egna beskrivning av brister i vård och behandling av våldsamma hemlösa och rapporten från psykiatrirådet talar för en intensifiering av arbetet i dessa grupper.

Förvaltningen är mycket intresserad av förslaget om införandet av specialiserade integrerade rehabiliterings team och föreslår nämnden att få i uppdrag att följa upp vilka åtgärder som tas av landstinget med utgångspunkt från Psykiatrirådets rapport.

Rapport från seminarium från lågtröskelboende

Den 22/11 2003 anordnades ett seminarium om lågtröskelboenden i socialtjänstförvaltningens och Stadsmissionens regi.

Syftet med seminariet var:

- att samtliga personal inom lågtröskelboendena skulle ges möjlighet att träffas för att diskutera förutsättningarna för att arbeta med personer i aktivt missbruk.
- att erbjuda ett blandat program under dagen som fokuserar på kärnprocesserna i arbetet.
- att ge en lägesbeskrivning till uppdragsgivare angående var verksamheterna står idag - som en del i en fortlöpande utvärdering.

Förmiddagen upptogs av ett program som innehöll anföranden av anställda som arbetar på olika boenden, en filmvisning där klienter berättade vad som hjälpt dem bort från en livssituation som hemlös, samt en föreläsning om förhållningssätt i arbetet med utsatta klienter. Dessa programpunkter bildade fond till eftermiddagens gruppdiskussioner som tog upp frågeställningarna:

1. Hur hanterar vi missbruk på lågtröskelboendena?
2. Är vi möjliggörare eller stöd till förändring?
3. Finns det olika normer för personal och boende eller är vi på samma planet?
4. Tidsaspekten. Vad syftar boendet till? Vad händer sen?

Dessa diskussioner refereras senare i texten.

Bakgrund

Det har ännu inte skett någon systematisk utvärdering av de lågtröskelboenden som drivs av socialtjänstförvaltningen eller av närstående samarbetspartners. Ett av syftena med seminariedagen var att försöka utläsa var verksamheterna står i förhållande till intentioner och uppställda mål, om det är en framkomlig väg att arbeta med klienter i aktivt missbruk, i vilken grad missbruket minskar och om livskvaliteten för målgruppen ökat.

Lågtröskelboendena är idag Västan, Hvilan, Norrtulls planeringshem, Drevvikshemmet, Triaden och Gamlebo som drivs i socialtjänstförvaltningens regi, Bostället som drivs av Stadsmissionen samt Basen som drivs som ett samarbetsprojekt mellan socialtjänstförvaltningen och Stadsmissionen. Dessa boenden har vuxit fram under de senaste åren ur ett behov av att kunna möta klienter i den situation de befinner sig i och där man inte avvisar människor på gata återfall. För många hemlösa som bor på härbärgen eller i övrigt befinner sig i en utsatt livssituation har det visat sig vara ett alltför stort steg att flytta till ett boende eller behandlingsinstitution med nolltolerans avseende droger och alkohol. Resultatet har blivit en serie misslyckade boende och behandlingsinsatser som oftast resulterat i en återgång till hemlöshet och härbärgesboende. Flertalet klienter har missbruksproblem kombinerat med psykisk problematik.

Boendena har var och en sin egen profil, Västan och Hvilan tar emot kvinnor, Triaden och Drevvikshemmet tar emot kvinnor och män samt par. Planeringshemmet Norrtull och Bostället tar emot män medan Basen riktat in sig på män med stora omsorgsbehov. Gamlebo är ett äldreboende med möjlighet till sjukhemsvård. Sammanlagt rör det sig om c:a 130-135 platser. Ca 100 personer är anställda, samtliga boenden har dygnetruntbemanning med vaken nattpersonal.

Sammanfattande beskrivning av seminariet

Totalt sett gavs en positiv bild, både under förmiddagens anföranden och under efterföljande gruppdiskussioner och redovisningar. Det var med en påfallande stolthet som man beskrev arbetsmetoder och ideologisk grundsyn som präglar arbetet med en målgrupp som annars har svårt att tillgodogöra sig gängse behandlingsalternativ. Personalgrupperna pekade både på svårigheter och möjligheter som följer av att arbeta med klienter med pågående missbruk. Målgruppen har i allmänhet en mångårig problematik, ofta sedan tiotals år. Många saknar initialt motivation och klarar inte total drogfrihet när de flyttar in. Det krävs ett långsiktigt arbete där boende, social träning och stabilitet, ekonomisk sanering, sjukvård och tandvårdsinsatser ger en grund till att vilja arbeta med den egna missbruksproblematiken. Psykiatrisk problematik kan särskiljas och i bästa fall kan man erbjuda adekvata insatser.

Efter en tids boende minskar det aktiva missbruket i de flesta fall, och man ser stora vinster rent samhällsekonomiskt då kriminalitet, prostitution och olika tvångsinsatser från samhällets sida minskar. Man får dock räkna med ett visst kvarstående bruk/missbruk hos flera av klienterna. För vissa handlar det om återfall i samband med pensionsutbetalningarna, men mängden och intensiteten är betydligt lägre än förut.

Flertalet av de boende uttrycker att boendena fungerar bra, att de får stöd och att de uppskattar att personalen arbetar på ett flexibelt och individinriktat sätt. Samma signaler kommer från socialsekreterare och övriga samarbetspartners.

Förutom den stora gruppen som radikalt minskar sitt missbruk finns det en grupp som lyckas sluta helt och hållet, samtidigt som ytterligare ett antal skrivs ut eftersom de fortsätter att missbruka aktivt med alla de följdproblem som det innebär för dem själva och för sin omgivning. Dessa skrivs ut till härbärgesboende men har ibland kunnat gjort nya försök vid senare tillfälle.

Det konstaterades att det finns för få alternativ att slussa vidare klienterna till efter vistelsen på lågtröskelboendet, d v s ett boende som är självständigt men ändå med ett visst dagligt stöd och där man inte heller ställer absoluta krav på drogfrihet. Den allmänna uppfattningen är att flera än nu skulle kunna skrivas ut från lågtröskelboendena om det fanns bra boendalternativ med rätt stöd. På så sätt skulle man kunna skriva in flera från härbärgena och på så sätt öka genomströmningen.

Sammanfattningsvis beskrev man i anförandena och i de efterföljande gruppdiskussionerna med tillhörande redovisningar att man är på rätt väg, att det fungerar enligt de intentioner och mål som ställts upp, men att arbetet med målgruppen inte kan stanna vid lågtröskelboenden

Permanenta bostäder och Skeve Hus

Bakgrund

Socialtjänstnämnden beslöt vid sammanträdet i november 2003 att förberedning överlämna en skrivelse till förvaltningen från Margareta Olofsson (v), Monika Lindh (s) och Christer Ögren (mp) om att bygga permanenta bostäder med enklare boendestöd för hemlösa.

Margareta Olofsson (v) m.fl skriver att projektet Skeve Hus i Danmark och bostadsbyn i Malmö visat på nya vägar för att finna boenden för hemlösa. Projektet går inte direkt att överföra till Stockholm eftersom förhållandena är annorlunda. Ett fortsatt arbete tillsammans med Stiftelsen Hotellhem, Gatu- och Fastighetskontoret samt Stadsbyggnadskontoret för att ta fram två-tre markområden för bebyggelse föreslås i skrivelsen. Även de blivande boende ska kunna delta i planeringen och byggandet.

Margareta Olofsson (v) m.fl. skriver vidare att för ett projekt liknande Skeve Hus ska kunna dras igång måste målgruppen definieras likväl vilken typ av boendestöd som passar bäst.

Med utgångspunkt från detta föreslår Margareta Olofsson (v) m.fl. att .

1. Förvaltningen får i uppdrag att ta fram ett eller flera områden med småhus för hemlösa med socialt boendestöd
2. Förvaltningen får i uppdrag att komma med förslag på boenden med boendestöd i kollektiv form eller i en hel trappuppgång.

Lägesrapport

En arbetsgrupp har bildats där Göran Dahlstrand VD för Stiftelsen hotellhem (SHIS) och Ulf Rönnberg biträdande markchef på Gatu- och fastighetskontoret ingår. Kontakter har tagits med Stadsbyggnadskontoret men representant till arbetsgruppen har ännu inte utsetts.

Områden

Arbetsgruppen har identifierat ett antal områden delvis baserade på en genomlysning som gjordes av SHIS år 2000 för att hitta områden där det fanns möjligheter att bygga flyktingbostäder. Ett antal av de områdena var för små för flyktingbostäder men skulle eventuellt kunna passa för 4-6 småhus för hemlösa. Listan har överlämnats till GFK för genomgång. Två andra områden har diskuterats och underhandskontakter har tagits med markägare som visat intresse för projektet.

När det gäller förslag på boenden i kollektiv form eller i hel trappuppgång finns det preliminära planer om ett nära samarbete mellan socialtjänstförvaltningen och SHIS i en korridor i SHIS hus i Stadshagen när dessa byggs om till genomgångsbostäder. Detta planeras stå klart omkring årsskiftet 2005- 2006. En definition av målgrupper och de boendestödjande insatser som kan bli aktuella för dessa boenden har genomförts.

Målgrupp- Skeve Hus

En målgrupp som har definierats och är aktuell för vad som kallas ”Skeve Hus projektet” med 4-6 småhus på 2-4 olika områden är de hemlösa som idag inte bor någonstans. Eventuellt tillbringar de några få nätter om året på härbärgen. Gruppen kan beskrivas som udda existenser. Missbruk förekommer men är inte det största problemet. Ofta förekommer olika grad av psykiskt funktionshinder som gör att personen håller sig för sig själv. Dessa hemlösa personer har väldigt lite kontakt med hjälpsystemet. Genom en inventering på enheten på hemlösa och kontakter med Farsta stadsdelsförvaltning uppskattas antalet till högst 40-50 personer i hela staden. För den här gruppen är boende i småhus den enda möjliga boendeformen eftersom de inte fungerar i någon form av mer kollektivt boende.

Boendestödjande insatser som den här gruppen kommer att behöva är bl.a. individuella insatser som hjälp med hygien, praktiska saker i boendet såsom tvättning, städning och matlagning, skötsel av ekonomin, återfallsprevention samt länkning till psykiatri, beroende och somatisk vård. Några insatser behöver riktas till bostadsområdet. Förutom ett ambulerande boendestöd mellan två eller flera områden kommer hjälp också att behövas för att hålla en god yttre struktur, hjälp med eventuella stökiga besökare och skötsel av hus och täppa.

Målgrupp - lågtröskelboende

Några av de hemlösa som för närvarande bor på stadens lågtröskelboenden är den andra målgruppen som definierats vara i behov av permanent boende. Ett antal hemlösa på dessa boenden kommer inte att klara av inackorderingshem eller annat försöks- och träningslägenhetsboende p.g.a. krav på absolut drogfrihet.

Målgruppen har vad man i rapporten från lågtröskelseminariet beskriver ett visst kvarstående bruk/missbruk. För vissa handlar det om återfall i samband med pensionsutbetalningarna, men mängden och intensiteten är betydligt lägre än förut. De flesta av dessa klienter behöver socialt boendestöd men inte de stora personalresurser som finns på lågtröskelboenden. De behöver också komma vidare till ett boende där de kan stanna kvar. Förvaltningen har preliminära planer att i samarbete med SHIS använda den erfarenhet som har vunnits genom lågtröskelboenden och skapa ett permanent korridorboende när ombyggnaden av SHIS lokaler i Stadshagen blir aktuell. Detta boende ska ha en viss kollektiv karaktär som personerna är vana vid från lågtröskelboenden. Individuella insatser bedömda utifrån individens behov ska utföras av boendestödjare placerade på boendet under dagtid. Möjlighet ska också finnas till jourkontakter på kvällen och helger.

Andra alternativ till utbyggnad

Utöver denna skrivelse har förvaltningen ett allmänt uppdrag att arbeta för att råda bot på hemlösheten i Stockholm och för närvarande prioriteras vidare utbyggnad av mera permanenta eller permanentliknande boenden för hemlösa. För att kunna erbjuda en fungerande vårdkedja för hemlösa är utbyggnaden av egna lägenheter med eget kontrakt (för en del hemlösa i kombination med boendestöd) tveklöst den utbyggnad som bör prioriteras. De senaste åren har ett antal nya härbärgesplatser och platser i olika former av stöd, motivering och planeringsboende tillskapats. De människor som får möjlighet att komma in i vård och rehabiliteringskedjan måste ges en realistisk chans att komma ut till ett varaktigt eget boende.

Utöver det arbete som pågår tillsammans med SHIS bevakar Lokal och byggnadskonsulterna (Loben) på förvaltningen den pågående omstruktureringen av servicehusen i Stockholms stad. De lägenheter som eventuellt kommer att återlämnas till bostadsbolagen för annat

användningsområde skulle i vissa fall kunna lämpa sig för boenden för hemlösa.

Utredning av samfinansiering av vårdplatser (stad och landsting) för vissa hemlösa.

Bakgrund

Vid socialtjänstnämndens sammanträde i januari fick förvaltningen två uppdrag angående vårdsamordning för vissa hemlösa.

1. Att tillsammans med landstinget genomföra en inventering av befintliga vårdplatser för målgruppen och presentera för socialtjänstnämnden i april 2004.
2. Att tillsammans med landstinget utreda former för samfinansiering av vårdplatser för målgruppen och återkomma med förslag senast juni 2004.

Vid samma socialtjänstnämnd som detta ärende tas upp, 2004-06-22, redovisas uppdraget om gemensam vårdsamordning i ett särskilt tjänsteutlåtande "Gemensamma vård och boende platser för hemlösa med allvarliga fysiska sjukdomar". Ett ärende med motsvarande förslag till beslut redovisas i Hälso- och sjukvårdsutskottet (HSU) i landstinget 2004-15-06.

----- SLUT-----